

Antonija Letinić

Level 2

Neimenovani nositelji studentske geste nezadovoljstva pokazali su da znaju koji su im alati na raspolaganju.

I da postoji neki drugačiji pogleda na sutra

Unekom su trenutku krenula šuškanja o nezadovoljstvu studentske populacije. Iz daljine se činilo podosta benigno. Svi smo nekako nezadovoljni, ali trajno uglavnom tromi. Žarači koji iz svakog pogleda podsjećaju na Minesweeper nikako da nas do taknu ne bismo li prebacili jednu nogu preko druge. O ustajanju sa stolca možda nema smisla niti govoriti.

Pa ipak, nemir se u nekom trenutku zaista i postvario prizvodeći lokalne požare, širom teritorijalnih granica “društva znanja”. Istina, lokalni su dosta brzo dovedeni pod nadzor, dok se situacija u epicentru sporije umirivala. No, sada je sve u nekom stanju polusna.

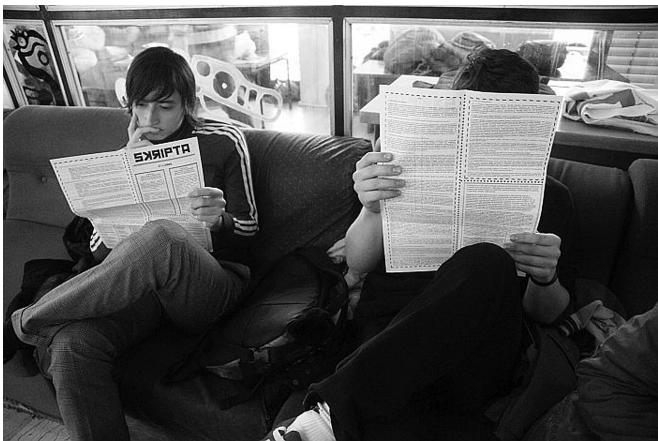
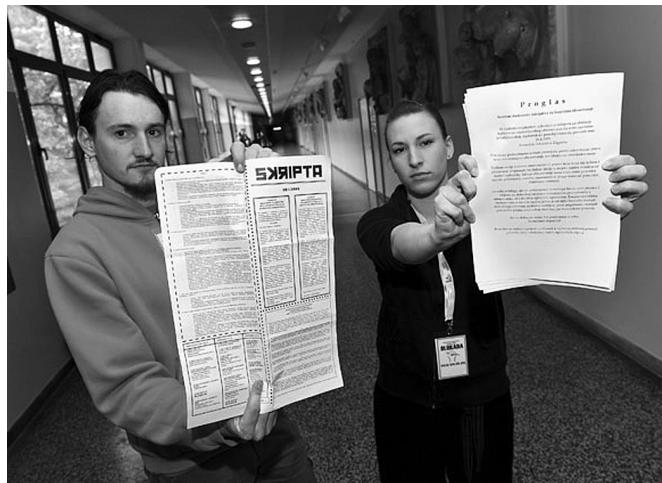
Energija je bila zdrava i poticajna, a način na koji je akcija postavljena mudro je i pametno mišljen. Ono što začuđuje i hrabi jest provedba na zavidnoj razini. Konzistentna. Gledano iz perspektive političkog čina, našoj bliskoj povijesti strana pojava.

No, jedna je bolna točka cijelog koncepta. To što pomalo vuče na Drugi svjetski rat u kojem se Hitlerov Blitzkrieg smrznuo na čuvenoj ruskoj zimi. Interes političara za predstave nezadovoljstva koje jednom godišnje uprizori neki ceh uglavnom je blizak interesu naših medija za kulturu i znanost. Pa se tako niti u

ovoju situaciju još uvijek nije dogodio nikakav značajniji pomak. Kompletno studentsko tijelo uz pristojnu podršku akademске zajednice nije izmamilo značajniji pogled s vrha političke piramide. O reakcijama nadležnog ministarstva i ping-pongu odgovornosti možda je i suvišno govoriti.

Već godinama na desktopu držim strip-sličicu na kojoj majka, koja sjedi s novinama u fotelju, izbezumljeno odgovara svojemu malome sinu: “No, you weren’t downloaded, you were born”. Ova mi se dosjetka čini slikovitim i točnim prikazom jaza novih i starih generacija. U godini palih izmjena-dopuna-prilagodba zakona, premjerove iznenadne ostavke bez suvisla očitovanja, odgovornost je besmislica. Kako je Goran Odvorčić uprizorio u svom kratkom filmu *Ciao Mama*, majka predlaže kćeri da obje budu “malo djeca”. Problem je što generacije neoliberalizma žive u uvjerenju da su skinute s interneta. Dok je pak ovim prethodima Facebook šifrirani razgovor. U takvom raskoraku svjetova, ignorancija je možda i jedino sredstvo.

Ona, iako se prezentira moćnom, u stvari je gesta nemoći. Gradeći se da je nadmoćna, ona ne čini ništa drugo doli prikriva neznanje, nesigurnost i nesposobnost suočiti se s raskorakom.

Fotografije iz prvog tjedna Blokade, Filozofski fakultet, Zagreb, travanj 2009.

Prošlogodišnja konferencija *Operacija: grad* organizirana u *Kinu Mosor* za temu je imala život u neoliberalnoj stvarnosti. Dijagnoza uspostavljena na konferenciji jest smrt neoliberalizma, ali bez jasnijih naznaka što će budućnost donijeti. Ekonomski kriza koje je označila njegov kraj polako zaključuje jedno poglavje, no iako mrtav još uvijek ujeda. Ostaje neizvjesno do kada kao što je neizvjesno o čemu ćemo čitati u idućem poglavljiju i kada će se ono otvoriti. No, tako nam je sa svim poglavljima uostalom, sad već imamo dugogodišnju praksu stečenu na "plotu" Europske Unije. I dok još kopamo po pješčaniku neoliberalizma, zadesi nas tsunami i netragom rastopi kule. A baš smo se zaigrali.

"Neka geografska područja muče svoje stanovnike uvjetima društvene bezizlaznosti, dubokim usjecima unutar društva te osjećajem kolektivne deprivacije, izolacije i osifikacije." Ovo je uvdio rečenica Erdena Kosove, turskog teoretičara i kritičara suvremenе umjetnosti, u obrazlaganju svog koncepta predstavljenog u okviru ovogodišnje međunarodne izložbe *SpaPort* u Banjoj Luci koja je posvećena mogućnostima političkoga govora. Ovdje je citiram jer mi se čini upravo savršenim opisom naše stigme. Ni kako da izidemo iz pješčanika. Uvijek i za svime kasnimo. I u kojem god da pravcu krenemo, uvijek nas zadesi olujna bura s Velebita i uvijek u pješčaniku. Zbog još nerazvijene koordinacije udo-

va, svako malo padnemo na nos. Netko nas zavede, obmane, razočara, a mi rezolutno reagiramo pasivnošću. Ničime.

Albumi lokalnih i regionalnih stjegonoša impresivne su smotre parodije. Ali tako to funkcioniра u demokraciji. I opet smo u autogolu. Tražili ste pogledajte princip nas je u zabavnom reality showu poslao na natjecanje u prašumu, bez ikakve opreme, bez pojasa za spasavanje, vremena za pripreme nije bilo.

U takvom svijetu, sve postaje svejedno, a indolentnost jedini zdravorazumski odabir. Šamar zamjenjuje gestu rukovanja. A već u sljedećim sezonomama, kako bismo povisili gledanost i privukli novu publiku, u serijalu će gesta šamaranja poprimiti značenje milovanja. *Freak show* je trenutni tržišni adut. A sve je zabava. Ritam umirućeg neoliberalizma je dosta brz. Sustav nema ništa protiv njega, a pogotovo ne efikasno. Tako je prostor diskursa pretvoren u vic, a likovi u njemu su Delboy Trotter i njegov brat. Problem s "Trotterima" na našim prostorima jest što im pripada moć. Žive u vilama, privatiziraju javni prostor, voze skupe automobile, preprodaju oružje, bježe iz države od zatvorske kazne a pritom primaju saborsklu plaću i nadoplatu za život izdvojen od obitelji. Imaju zauzdan rječnik i zabavljaju nas tijim treptanjem s naslovnicu žurnala.

Blokada

Studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu započeli su blokadu 20. travnja 2009. Tijekom slijedeća dva tjedna pridruživali su im se fakulteti i sveučilišta širom zemlje, od Slavonskoga Broda do Splita.

Studentski zahtjevi odnosili su se na pitanje plaćanja školarina u visokoobrazovnom sustavu. Zahtjev koji su iznijeli te iz kojega stoe i danas jest da visokoškolsko obrazovanje u RH treba biti u potpunosti besplatno za sve i na svim razinama. Njihovi zahtjevi su posljedica nekontroliranoga rasta školarina i sve većeg postotka studenata koji su obavezni plaćati školarine. Legitimitet za svoje zahtjeve pronašli su i u programskoj paroli izgradnje "društva znanja" trenutno vladajuće stranke, koja ju je pak u svojem političkom djelovanju u potpunosti zanemarila, i dapače djeluje u suprotnom smjeru.

Studenti su, u borbi za svoja prava i ciljeve, primjenili princip direktnе demokracije, uspostavili plenum kao najviše tijelo koje donosi sve odluke i smjernice djelovanja. Na plenumima mogu sudjelovati i imaju pravo glasa svi građani.

Svakoga dana za vrijeme trajanja blokade rotirali su se moderatori plenuma i svakodnevno su birani novi glasnogovornici za slijedeći dan. Nitko nema pravo dva puta biti moderator niti glasnogovornik. Ovаквом metodom izbjegnute su mogućnosti personaliziranja akcije, a ujedno je sprječena i mogućnost uspostavljanja nekog drugog autoriteta pored ili iznad plenuma.

Tijekom trajanja blokade uspostavljen je "kući red", organizirana je alternativna nastava, oformljene su brojne radne grupe te organizirane raznovrsne radionice.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u prvim danima nije uopće reagiralo

na studentske zahtjeve te su se odnosili prema situaciji kao da ona ni ne postoji. Do značajnijeg obraćanja pažnje nadležnih instanci nije došlo niti u tjednima koji su uslijedili.

Studenti su se trebali pridružiti svibanjskom prosjedu sindikata, no sindikalni predstavnici su u posljednjem trenutku postigli sporazum s Vladom RH, pa su tako studenti ostali usamljeni u prosjedu.

Blokada zagrebačkog Filozofskog fakulteta, koji je ujedno i najdulje ustrajao u blokiraju nastave, zaustavljena je, odnosno stavljena u mirovanje 23. svibnja nakon pet tjedana trajanja, odnosno 34 dana. Plenumi se nastavljaju održavati svakog tjedna, studenti angažirani i u oko blokade nastavljaju i dalje suradnju s ostalim plenumima te ustraju na svojim zahtjevima.

Ovakvu je Hrvatsku tako zadesilo proljeće 2009. Dugo očekivani i potajno prizeljkivani bunt potlačenih konačno se produdio na tren. Pobuna protiv nekog oblika društvene nepravde, u ovom slučaju neodržanog obećanja "društva znanja" i neoliberalnog principa klasiranja prema moći. A znanje je moć. Ili ipak nije. Prije će biti da u današnjem dobu moć reprezentira novac. A znanje je danas visoko cijenjeno na tržištu pa tako počinje i funkcionirati po njegovu principu. No, tržište je sustav instant-juha i instant-zvijezda. Njegova publika ne koristi Klića, a kako službenog pravopisa nemamo, lakše mu je da u stvari ne bude društvo znanja. Dapače.

U balkanskim prostornim koordinatama "društvo znanja" je suvišak. Naočale moraju imati ogrebotinu, mrlju, nešto što ometa jasnoću. Gledati sustav kroz ulaćena stakla ponešto je bolan prizor koji je potrajan ovom zgodom u dugačkoj gesti petotjedne blokade fakulteta ulijevajući ponovno možda samo lažne nade. Stoga je lakše da je pogled što zamućeniji. I stoga je i "društvo znanja" precijenjeno.

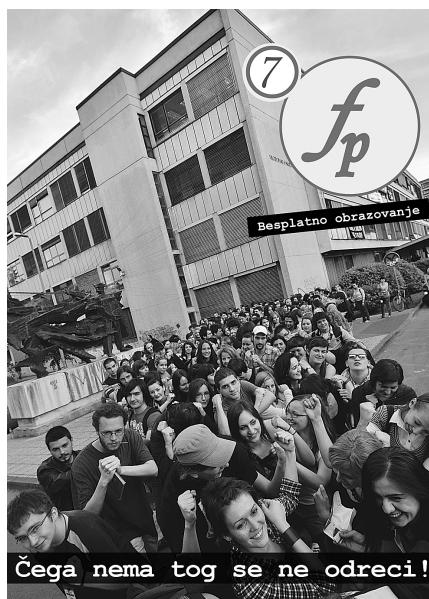
Ili možda ipak nije? Svjet na dlanu paralelnog svemira nudi prostor za "escape", "restart", "download" i "free trial". U tom procijepu koji nudi paralelna stvarnost moguće je pobjeći od tog i takvog svijeta i nadati se boljem. Boljemu sutra, naravno

kao i malo sutra. Ali ta zdvojnost je ona koja nas stalno tjera u novo, taj stalni nemir. Ta nesposobnost da miruje možda jest najveća čovjekova nesreća, ali i najveća sreća. Svaka je pozicija nemirna, a budućnost oblačna s povremenim kratkotrajnim pljuskovima.

Tako i indolentnost potlačenih ponekad ustane sa stolca. Kako nemir stanuje na urudžbenom, potrebne su mu ovakve akcije, pokušaji da se stanje uma mijenja. Nove generacije, novi stav, novo doba.

Neimenovani nositelji studentske geste nezadovoljstva pokazali su da znaju koji su im alati na raspolaganju. I da postoji neki drugačiji pogled na sutra. U takvom kontekstu prijedloga za izmjenu i doradu zakona o budućnosti, gesta kako neće biti u nasilnog gušenja mirne i demokratske geste - studentske blokade - fascinantna je pa čak i smiješna.

A vraća nas na onaj crtež s početka. I izbezumljenu majku pred "rođenim" sinom koji nije "daunlodan" s interneta. Oni koji bi se trebali osvrnati prema pobunjenima odrasli su u svijetu drugačijih sloboda. Iz takve je perspektive dosta logično pokušati depolitizirani politički čin ugušiti u krvi. Tako su završavale nekoć seljačke, u novome dobu studentske i radničke pobune.

Zagrebački Studio Artless Željka Zorice Šiša priredio je u okviru studentske blokade ispred Filozofskoga fakulteta 15. svibnja 2009. svoj sedmi Festival prvih. Tema festivala bila je besplatno obrazovanje. Festival je održan pod sloganom Čega nema tog se ne odreci (koji je preuzeo naslov dramskoga teksta Branka Matana premijerno prikazanoga 18. 11. 1979. u izvedbi kazališne druge Cocco/mocco).

No, ovo nije to vrijeme. Ovo je doba informacije, doba paralelnih svjetova. Ono nam može domisliti novu, drugačiju budućnost. Hoće li biti bolja nije niti važno. Važno je da se kreće. Ali svaka promjena ulijeva i određeni strah, a svako novo razočaranje malo više opreza pri pogledu na slijedeću mijenu.

Konačno je proljeće 2009. detroniziralo "sinu" vječnu sjenu majčinog sudjelovanja u studentskim pobunama njene mladosti. Jer svako vrijeme nanese neku svoju mikro-revoluciju. To je dobro za sina koji sumnja. Sumnja u to da li je zaista rođen ili su ga ipak skinuli s interneta. Jer sin živi na internetu i igra *Travian*, pa je informiranje o suigračima osnovna strategija. Stoga omaške u izboru partnera u kratkovidnoj potrebi za opstajanjem teško su razumljiv odabir kojem nije lako naći opravdanje.

Gospodin Lojtrica⁰¹ na slijedećem levelu.

⁰¹ Smisao života gospodina Lojtrice, naslov predstave redatelja Saše Anočića u produkciji kazališta KNAPP, priča je o jednostavnom čovjeku zarobljenom u svijetu birokracije i administrativnih pogrešaka.

Jean-Luc Nancy

Političko pismo

Demokracija se ne može zadovoljiti da bude mjesto izlaganja praznoj istini

Strelica dотиे stvar u ноћи
која постaje njezina meta
smisao jesmo
žedni znakova^{o1}

Pismom zovemo ono što ne odgovara nekom modelu prisvajanja značenja, kakav god on bio, ono što otvara odnos i s njime neku značajnost [significance]. Ako ustrajna, moderna tradicija pisma postoji, ona ima ovaj smisao, i samo ovaj: "pismo" je ono što prethodi značenju, ono što mu slijedi ili ga pretječe, ne kao neko drugo, istaknutije i uvijek odgođeno značenje, već kao putanja, utiranje puta [frayage] značajnosti kojom postaje moguće da značenja ne samo budu označena već da budu smislena, prenosiva i djeljiva među jednima i drugima. Smisao, dakle, nije "označenik" ili "poruka": smisao je mogućnost nečega poput prijenosa "poruke". Smisao je odnos kao takav i ništa drugo. Tako, smisao se konfigurira kao odnos – on konfigurira prema koji on jest (dok se značenje figurira kao identitet). Tradicija pisma je tradicija odnosa samog utoliko ukoliko ga treba otvoriti ili zapodjenuti [nouer]. U jednom od utemeljitelskih tekstova ove tradicije, Benjamin je zapisaо: "Pismo nema ničeg utilitarnog u sebi, ono ne dopada čitanju poput zgure. Rastvara se u pročitanom kao njegova 'figura'".^{o2} Politička zadaća je, vrlo precizno, u tome da se odnos kao smisao "rastvori u" značenju bivanja zajedno "kao u svojoj figuri": isključivo pod jednim uvjetom – da "odnos" bude "figura" – to zajedno može izbjegći alternativu sve ili ni ništa.

Pismo je tako političko "po svojoj biti", tj. u mjeri u kojoj jest utiranje puta onog "bez biti" odnosa. Pismo nije političko po

učinku "angažmana" u službi neke stvari, nije to ni – kao književnost – po principu "estetizacije političkog", niti pak po svom izokretanju u "politzaciju estetičkog". U čemu je uloga književnosti, estetike te fikcije predstavlja nužno pitanje ali ono mora biti postavljeno tek nakon što je potvrđena politička priroda pisma: *bes-krajni otpor pisma u konfiguraciji onog "zajedno"*.

Postoji dakle odnos snaga. Svekoliki oblici "pisma" nisu stalno suprotstavljeni moći samo preko sloboda mišljenja i izražavanja. Najprije, otporom značajnosti vlastitom zaslužnjivanju i podvođenju pod značenje. A to je otpor "zajednice" svojoj hipostazi, imala ona poopćene, supstancialne oblike "pričestii" ili racionalne oblike "komunikacije". Taj odnos ima dimenzije svijeta – tj. neprekidno dodiruje granice – ili uopće nije, te se oblikuje i rastvara u isključivoj subjektivnosti (individuum, korporacija, manjina, većina, crkva ili narod). Da poprimi dimenzije svijeta, pismo se opire komadanju na isključive svjetove što, prema "novoj podjeli, dijeli sudbinu jednih i drugih u više ili manje smrtnе [...]. Jer to više nije podjela koja bi stavila na jednu stranu ljudе a na drugu besmrtnike, već ih dijeli od Sjevera prema Jugу kao manje smrtnе i smrtnije, te se ponovo vraća u svakoj od tih regija da podijeli tu novu smrtnost prema prepoznatljivosti novca ili beznačajnosti bezimenosti"^{o3}. Pismo smisla svijeta ili, bolje, smisao svijeta kao pismo ne drži se na globalizaciji kulturne šarolikosti i "miješanju", kao novom identitetu – kao što se ne može držati na jednoličnosti nekog svjetskog "poretka". Drži se na onom što podržava svijet kao svjetsko egzistencijalno: na otporu zatvaranju svjetova u ovom i u drugim svjetovima, na utirajući put u svakom času ovog svijeta ovdje.

^{o1} Michel Deguy, *Arrêts fréquents*, Paris, A.-M. Métailié, 1990, str.115. ^{o2} Origine du drame baroque allemand, prijevod S. Müller i A. Hirt, Paris, Flammarion, 1985, str. 231. ^{o3} Michel Deguy, *Aux heures d'affluence*, Paris, Le Seuil, 1993, str. 181.

... utiranje puta svim tim uzimanjima riječi, svim tim potvrđama egzistencije u svijetu, svake posebne i posebno izložene svojem kraju, sve ipak zajedno i raspršene pišući sam svijet, "ono što je veliko nalazi se onkraj riječi", kao što kaže ova proza jednog pjesnika:

.... u stvari, mostovi koji vode od jednog do drugog i kojima stižemo lijepim svečanim koracima nisu u nama već za nama [...]. Kad se dva ili tri ljudska bića nađu, oni zbog toga nisu zajedno. Oni su poput marioneta čije konce drže različite ruke. Jedino kad ih jedinstvena ruka povuče, zadobijavaju zajednicu, koja ih prisiljava da se poklone jedni pred drugima ili da se međusobno bore. I same se snage čovjeka nalaze tamo gdje konci završavaju u vrhovnoj ruci koja ih drži. Oni jedne druge nalaze samo u času u kojem su zajedno, u oluji koja im je zajednička, u sobi u kojoj se sreću. Počinju imati odnose tek kad iza njih postoji neka pozadina. Valja svakako da se pozovu na taj jedinstveni zavičaj. Valja da pokažu potvrde koje na sebi nose i koje su sve obilježene smislom i pečatom istog vladara.

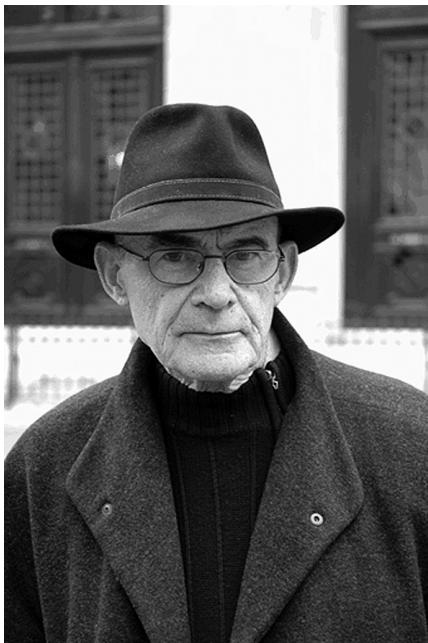
[Dodajem ovdje samo, ali razumjeli ste: "vrhovna ruka" i "vladar" tog "zavičaja" nisu ništa drugo doli veza sama ili svijet.]

Bio ti okružen pjevom svjetiljke ili glasom oluje, dahom večeri ili ječanjem mora, uvijek iza tebe bdije ogromna melodija, isprepletena tisućama glasova, i tek ponekad tvoj solo tu nađe svoje mjesto. Znati kad se treba uplesti u zbor prava je tajna samoće, jednako kao što je umijeće istinskog odnosa: pustiti se da padneš s visine riječi u jedinstvenu i zajedničku melodiju. [...]

Ipak, svaka zajednica prepostavlja niz različitih, osamljenih bića. Prije njih bijaše to jednostavno jedna cjelina, bez odnosa, prepuštena samoj sebi. [...]

A upravo najosamljeniji najviše sudjeluju u zajednici. [...] Onaj koji bi čuo cjelinu melodije, bio bi istodobno najosamljeniji i najzajednički. Jer on bi čuo ono što nitko ne čuje.⁰⁴

Kažete li mi da je ovaj tekst dvosmislen, da ga njegov sadržaj, estetika i razdoblje ostavljaju na rubovima "fašistoidnih" (ili barem "revolucionarno-konzervativnih") iskušenja, neću to zanijekati. Naprotiv, reći ću da, upravo u mjeri u kojoj bi tridesete

Jean-Luc Nancy

godine moglo biti ispred nas, postaje nužno uzeti tim tridesetim godinama ono što same nisu znale sačuvati, što bi izbjeglo vajmarskom sivilu bez pribjegavanja niranberškim plamsajima. Rilke, što se smisla tiče, nije Heidegger, mislim Heidegger pisac (ili onaj "mislećeg pjesništva"). I navodim ga upravo zbog toga, što ne znači da ga navodim kao "model": jer sve nam još preostaje iznaći.

Pismo, dakle također i njegovo pjesništvo, tj. najprije njegova *praxis*, jest zadaća smisla, pod uvjetom da se ne radi o zadaći prihvaćanja nekog spletena [*noué*] smisla već o odgovoru – bez razrješenja – na apsolutni nalog da treba zaplitati [*nouer*]. I taj se nezastariv nalog ne može svesti na bilo kakvu "poetizirajuću" ili "književnu" estetizaciju. Jezike valja splitati [*nouer*], i svaki je beskrajno spleten/raspletan u svoj vlastitoj konačnoj beskonačnosti i onima drugih. Jezike valja zaplitati [*nouer*] kao vezu bez spone te kao nesubjektivni ipseitet za jedničkog koje se ne pričeće. "Jezici", njihova pisma, to ne znači najprije "književnost" kao model, već pjesništva stilova, načina postojanja, modulacija odnosa i povlačenja, znači jezike, narode, tj. koliko kulture, etničke skupine toliko i radničke klase i neidentificirane populacije, narode, njihove idiome, zavičaje, njihove prelaze iz zavičaja u zavičaj, krajobraze, svjetove koji su svijet, svjetove koji su jedan svijet.

U tom smislu, politički zahtjev može biti samo zahtjev konfiguracije, premda se ona mora oduprijeti figuraciji/prezentaciji suverenog tijela. Demokracija se ne može zadovoljiti da bude mjesto izlaganja praznoj istini – i ne možemo jednostavno zamjeniti vajmarsko sivilo iskrenjem čistog raspršenja pojedinačnosti. Valja da idiomi postanu mogući, u svrhu otpora krvavim identizmima identiteta indeksiranih krvlju, tlom i sebstvom. Valja da se identiteti pišu, tj. da se spoznaju i prakticiraju kao zaplitana [*nouages*] smisla onoga što nema smisao koji se može identificirati. (Agamben, Hamacher, Lacoue-Labarthe mi zajedno predlažu: *oblake* [*nuages*]). Vrijeme je da prekinem. Trebat će ponovo napisati.)

Jean-Luc Nancy: *Ecriture politique*, u *Le sens du monde*, Paris, Galilée, 1993, str. 183-188.

Francuski pojmovi u uglatim zagradama dodani su uz njihov prijevod u svrhu olakšavanja snalaženja čitatelja.

ODABRAO I PREVEO: Nenad Ivić

⁰⁴ R. M. Rilke, *Notes sur la mélodie des choses*, prijevod Claude David, *Oeuvres en prose*, Paris, Gallimard, 1933, str. 669-676.